

ZBIGNIEW ZIOŁO

Podkarpacka Szkoła Wyższa im. Bł. ks. W. Findysza w Jaśle

PROCESY KSZTAŁTOWANIA MIASTA INNOWACYJNEGO

Abstract: The Formation of the Innovative City. It is assumed that the formation of the innovative city should refer to the present trends of the civilization's development, which are driven by era of knowledge. According to this approach, the following were presented: inside relations in the functional structure of the city; rules of the economic development; conditions in the city; economic and social functionalities of the city and characteristics of innovative man as a creator of the innovative city.

Wprowadzenie

Postępujące procesy rozwoju cywilizacyjnego przejawiające się w przechodzeniu do fazy społeczeństwa informacyjnego, prowadzą do wzrastającej koncentracji działalności gospodarczej, społecznej i kulturowej w określonych jednostkach osadniczych czy regionach. Towarzyszy temu nasilająca się konkurencja podmiotów gospodarczych i instytucji, które poszukują dla siebie miejsc pozwalających na osiągnięcie najkorzystniejszych wyników ekonomicznych swojej działalności. Inicjatorami tych przemian są przedsiębiorcze osoby, które podejmując decyzje lokalizacyjne, czy rozwijania działalności gospodarczej oraz uwzględniając określony stopień ryzyka, decydują się na wdrażanie postępu naukowego, technologicznego, technicznego i organizacyjnego¹. Prowadzi to do zwiększania efektywności działania przez racjonalniejsze wykorzystanie tradycyjnych czynników wytwórczych, ale także zasobów intelektualnych i kapitału ludzkiego, które są podstawowym warunkiem wdrażania różnego rodzaju innowacji. Innowacyjne rozwiązania wpływają na oferowanie bardziej nowoczesnych produktów, stałego podnoszenia ich jakości oraz stopnia atrakcyjności rynkowej z jednoczesnym

¹ Menedżerowie 500 największych europejskich firm za miejsce swojej potencjalnej inwestycji w najbliższych latach wskazują na Moskwę i Warszawę, a poza Europą najczęściej wymieniają: Szanghaj, New Delhi, Sao Paulo, Pekin. Natomiast obecnie w ogólnym rankingu 36 najbardziej atrakcyjnych miast dla inwestorów, Warszawa zajmuje 24. miejsce, a Moskwa 33. miejsce, a najbardziej atrakcyjny jest Londyn, Paryż i Frankfurt. W znacznym stopniu wynikało to z tego, że nie ma dostępu do europejskiej sieci autostrad oraz częstych zmian instrumentów prawnych.

dążeniem do obniżania kosztów ich wytwarzania. Koncentracja przestrzenna podmiotów gospodarczych i instytucji w zasadniczym stopniu wpływa na obniżanie ich kosztów lokalizacji, inwestowania i rozwijania działalności produkcyjno-usługowej, dzięki możliwości dodatkowego wykorzystania czynników aglomeracyjnych. Umożliwiają one wywoływanie i rozwijanie wewnętrznych impulsów rozwoju oraz powiązań technologicznych, technicznych, produkcyjno-usługowych, wykorzystywanie wspólnej infrastruktury techniczno-ekonomicznej i społecznej. Możliwości nowych lokalizacji i rozwoju działalności produkcyjnej i usługowej w podstawowym stopniu wpływają na podnoszenie atrakcyjności miast, a także regionów, do generowania własnych czynników i przyciągania nowych, zewnętrznych impulsów rozwoju płynących z otoczenia. W konsekwencji procesy te wpływają na różnicowanie przestrzeni geograficznej (przyrodniczej, społecznej i kulturowej) w zakresie rozwijania działalności gospodarczej umożliwiającej osiągnięcie określonych korzyści ekonomicznych, społecznych i kulturowych. Szczególną rolę w tym procesie odgrywają miejskie jednostki osadnicze, które przez kształtowanie innowacyjnych struktur oddziałują na swoje otoczenie podnosząc jego konkurencyjność i możliwości nowoczesnego rozwoju.

Problematykę badawczą miasta innowacyjnego szeroko omówił Domański (2000), proponując jednocześnie nową metodologię jej ujęcia. Wykorzystując koncepcje funkcjonowania układów mechanicznych zaobserwowanych na gruncie fizyki, określił złożoną kombinację zmienności czynników produkcji oraz ich wpływ na powstanie bardziej innowacyjnych i efektywnych układów miejskich. Podkreśla znaczenie nieliniowych procesów realnych, nieliniowy rozwój podtrzymywany oraz nieliniowość relacji gospodarka – środowisko – społeczeństwa. Na tym tle prezentuje nieliniowe relacje między wzrostem kapitału i produkcji a wzrostem demograficznym i dochodów na mieszkańca. W nawiązaniu do tych idei Stryjakiewicz (2008) podejmuje problematykę roli sektora kreatywnego w regionach metropolitalnych, którą weryfikuje na przykładzie wybranych metropolii europejskich. W kształtowaniu tego procesu podnosi rolę nowej klasy twórczej oraz określa jej udział w strukturze analizowanych metropolii. Propozycje te wpisują się w złożoną problematykę gospodarki opartej na wiedzy (Chojnicki, Czyż 2008, Kukliński 2001) oraz poszukiwań nowych paradygmatów rozwoju (Jakubowski *et al.* 2008).

Podejmując problematykę procesu kształtowania miasta innowacyjnego wychodzimy z założenia, że proces ten należy rozpatrywać od strony przekształceń jego wewnętrznej struktury, które dokonują się w nawiązaniu do współczesnych tendencji rozwoju cywilizacyjnego oraz jego relacji z otoczeniem. Zakładamy, że przechodzenie od industrialnej i postindustrialnej fazy rozwoju do fazy społeczeństwa informacyjnego dokonuje się w wyniku przebudowy bazy ekonomicznej miast i jego zaplecza, a także przemian różnej skali układów przestrzennych. Prowadzi to do zmian struktury funkcjonalnej, zwłaszcza regionalnych centrów wzrostu, które z reguły reprezentują układy metropolitalne, obejmujące metropolie i obszary metropolitalne (Kudęłko 2005; Kudęłko, Ziolo 2007). Należy przyjąć, że nasilenie współczesnych

procesów rozwoju przestrzeni światowej, europejskiej, krajowej i regionalnej w zasadniczym stopniu będzie zależeć od potencjału bazy ekonomicznej miast, zwłaszcza metropolii, które obecnie w poszczególnych krajach wytwarzają większość bogactwa narodowego oraz kształtują różnorodne powiązania sieciowe (Komornicki, Siłka 2011; Makiela 2009; Marszał 2008; Szymła 2001).

Jednocześnie zakładamy, że innowacyjne miasto jest wynikiem kreatywności jego społeczności i poszczególnych jednostek, które wpływają na odkrywanie i wdrażanie nowych rozwiązań w zakresie procesów technologicznych i organizacyjnych oraz działalności usługowej. Umożliwia to podejmowanie nowej konkurencyjnej produkcji w nowych firmach, które tworzą nowe miejsca pracy dla odpowiednio przygotowanych osób.

Wyłania się stąd potrzeba ciągłego doskonalenia metod poznania tego złożonego procesu, budowania odpowiednich koncepcji teoretycznych oraz podejmowania badań empirycznych, celem będzie określanie najkorzystniejszych warunków do kształtowania nowych innowacyjnych funkcji, które będą umożliwiać systematyczne podnoszenie konkurencyjności miast w regionalnej, krajowej, europejskiej, czy światowej przestrzeni gospodarczej. Oznacza to, że miasto nie kształtuje się jako odosobniona jednostka osadnicza, ale jest elementem bardziej złożonych struktur różnej skali układów przestrzennych. W zasadniczym stopniu zależy to od jego potencjału ekonomicznego, społecznego i kulturowego oraz zasięgu przestrzennego oddziaływania jego elementów strukturalnych, w zakresie powiązań produkcyjnych, kapitałowych, organizacyjnych czy rynkowych². Dlatego w procesie rozwoju miasta powinno się stwarzać warunki do rozwoju oraz możliwości nasilania relacji przestrzennych jego elementów strukturalnych, które w powiązaniu z własnymi zasobami i zgodnie z regułami współczesnego rozwoju będą wpływać na przebudowę jego struktury funkcjonalnej oraz przyczyniać się do zwiększania jego potencjału gospodarczego, społecznego i kulturowego. W procesie zarządzania warunkiem niezbędnym w tym zakresie jest świadome dążenie do kształtowania nowoczesnej struktury miasta przez stwarzanie korzystnych warunków wewnętrznych do zwiększania jego innowacyjności, rozwoju przedsiębiorczości osób związanych z zarządzaniem podmiotami gospodarczymi, instytucjami i wytwarzaniem produktów, a także społeczeństwa i osób reprezentujących określone struktury władzy (Zioło 2010a).

W procesie kształtowania miasta ważnym zagadnieniem jest także coraz precyzyjniejsze poznawanie zachowań miast, zwłaszcza w krajach ekonomicznie rozwiniętych. Pozwoli to na wykorzystanie ich reguł rozwoju do przebudowy bazy ekonomicznej z uwzględnieniem lokalnych uwarunkowań i zmieniającego się otoczenia. Należy jednak zaznaczyć, że wykształconych wzorców kształtowania miast w innych uwarunkowaniach np. regionach rozwiniętych ekonomicznie nie można prze-

² Na przykład firma Google ma 65 oddziałów, z których na terenie Ameryki Północnej i Europy funkcjonuje po 23 oddziały (w Stanach Zjednoczonych – 19, Kanadzie – 3, Polsce – 3, Danii, Niemczech, Szwecji Rosji po 2), w Azji – 16 (Chiny – 3), Ameryce Południowej 2 i Australii (1).

nosić, ale należy dostosować je do warunków stwarzanych przez krajowe, regionalne i lokalne układy społeczno-gospodarcze, kulturowe i polityczne.

Za Kwiatkowskim (1989, s. 41) należy przyjąć, że „Ostatecznym źródłem wydarzeń historycznych, tak samo jak faktów ekonomicznych, postępu i rozwoju cywilizacji są ludzie. Dlatego też, chcąc badać głębiej wszystkie pozycje polityczno-gospodarcze państwa polskiego, jego aktywa i pasywa należy rozpocząć od człowieka, od jego wartości dynamicznej i historycznej w stosunku do państwa”. Dlatego należy przyjąć, że w kształtowaniu procesu przemian podstawową rolę odgrywa odpowiednio przygotowany człowiek. W procesie jego kształtowania zarówno w rodzinie, jak i instytucjach edukacyjnych należy zadbać, aby był zdolny do spełniania swoich funkcji społecznych jako jednostka przedsiębiorcza oraz innowacyjna, zarówno w zakresie przygotowywania i wdrażania nowych rozwiązań technologicznych, technicznych, organizacyjnych, jak i wyznawał odpowiednie zasady etyczne oraz był wyposażony w umiejętności wykorzystania interdyscyplinarnej wiedzy niezbędnej do kształtowaniu nowoczesnego miasta (Boschma, Fritsch 2008; Pratt 2008; Słodczyk, Jakubczyk 2002; Ziolo, Rachwał 2005, 2008).

1. Relacje wewnętrzne między elementami struktury miasta

Dla zarządzania procesami przebudowy bazy ekonomicznej miasta podstawowe znaczenie ma poznanie kształtowania jego struktury, zmian funkcji w historycznym procesie przemian oraz jego sieci powiązań z otoczeniem. W nawiązaniu do koncepcji modelowej przestrzeni geograficznej, w strukturze przestrzeni miejskiej należy wyróżnić elementy przyrodnicze, społeczno-gospodarcze i kulturowe, które odgrywają w niej określoną rolę i często w odmienny sposób wpływają na jego rozwój, zarówno jako czynniki pobudzające, jak i bariery hamujące (Ziolo 1989, 1996, 2003).

Istotną rolę w kształtowaniu miasta ogrywiają elementy przestrzeni przyrodniczej (X_1, \dots, X_n) które w procesie rozwoju historycznego zmieniały swoje funkcje (tab. 1). W fazie industrialnej zasoby naturalne związane z budową geologiczną wywierały korzystny wpływ na powstawanie i wzrost miast związanych z eksploatacją i przetwórstwem zasobów surowcowych, a obecnie wpływają na ich recesję lub są często znacznymi barierami ich dalszego rozwoju. Jakość podłoża geologicznego o różnych współczynnikach wytrzymałości gruntu wyznacza kierunki rozbudowy miasta (np. tereny o niskich współczynnikach wytrzymałości gruntu wymagają zwiększonych nakładów na stabilizację podłoża). Istotne znaczenie dla możliwości rozwoju miasta mają warunki klimatyczne, w tym przemieszczające się masy powietrza i kierunki wiatrów. Podstawowe znaczenie mają stosunki wodne, które pozwalają na możliwości poboru odpowiedniej jakości wody, ale także na utylizację i odprowadzanie ścieków. Duże znaczenie ma także poziom, zasoby i jakość wód gruntowych umożliwiających dostarczanie wody dla ludności i działalności produkcyjno-usługowej, oraz tereny ich

Tabela 1

Relacje między elementami strukturalnymi miasta

Elementy strukturalne miasta			Elementy strukturalne miasta			
			X_1, \dots, X_n	Y_1, \dots, Y_m	Z_1, \dots, Z_k	P_1, \dots, P_h
Elementy przyrodnicze	Podłoże geologiczne Warunki klimatyczne Stosunki wodne Ukształtowanie powierzchni Gleby Świat roślin Świat zwierząt	X_1	X^X	X^Y	X^Z	X^P
		X_n				
Elementy społeczno-gospodarcze	Przedsiębiorstwa przemysłowe Sieć usług Stosunki demograficzne Infrastruktura mieszkaniowa Infrastruktura komunalna Sieć komunikacyjna Władza samorządowa Instytucje otoczenia biznesu Instytucje edukacyjne, zdrowotne Instytucje pozarządowe Zasoby kapitałowe miasta i ludności Zasoby finansowe miasta i ludności	Y_1	Y^X	Y^Y	Y^Z	Y^P
		Y_m				
Elementy kulturowe	Kultura materialna Kultura duchowa Autorytety społeczne Aspiracje społeczeństwa Wysztalcenie społeczeństwa Zasoby intelektualne Kapitał ludzki (dojazdy do pracy) Kapitał społeczny Świadomość społeczna Świadomość polityczna Świadomość kulturowa	Z_1	Z^X	Z^Y	Z^Z	Z^P
		Z_k				
Struktura przestrzeni miejskiej	Zabudowa przestrzeni miejskiej Publiczna Instytucjonalna Rekreacyjno-sportowa	P_1	P^X	P^Y	P^Z	P^P
		P_h				

Źródło: Opracowanie własne (tab. 1-3).

zalegania, które zwykle są objęte ochroną i stwarzają w ten sposób barierę dla rozbudowy przestrzennej miasta i działalności gospodarczej. Ukształtowanie powierzchni może podnosić atrakcyjność miasta dla prowadzenia np. działalności rekreacyjno-wypoczynkowej, ale też uniemożliwiać jego rozwój przestrzenny w wyniku powstawania niekorzystnych zjawisk inwersji termicznej, trudności z przewietrzaniem, lub koniecznością prowadzenia prac niwelacyjnych, które wymagają zwiększania odpowiednich środków koniecznych na przygotowanie terenów pod nową zabudowę. Również jakość gleb i ich klasy bonitacyjne w odmiennym stopniu warunkują rozwój przestrzenny miasta, przy czym wyższe klasy utrudniają przejmowanie powierzchni pod zabudowę i działalność nierolniczą. Podobnie może wpływać na możliwości rozwoju miasta szata roślinna i świat zwierząt, głównie ze względów ekologicznych związanych z występowaniem gatunków chronionych i objętych programem „Natura 2000”.

Wśród elementów przestrzeni społeczno-gospodarczej (Y_p, \dots, Y_m) podstawowe znaczenie mają przedsiębiorstwa produkcyjne i sieć usług odznaczające się określonym potencjałem, jakością, konkurencyjnością produkcji i działalności usługowej oraz zasięgiem powiązań przestrzenno-rynkowych. Ważną rolę w rozwoju innowacyjnego miasta odrywa także jakość i rozmiary infrastruktury mieszkaniowej, komunalnej oraz sieci komunikacyjnej. Elementy te w strukturze miasta tworzą określone rynki pracy oraz wpływają na możliwości ich rozwoju, co w konsekwencji oddziałuje na kształtowanie struktur demograficznych. Potencjał i jakość tych elementów wpływa w określonym stopniu na nasilenie procesów migracji. Wynikają one ogólnie z chęci poszukiwania przez mieszkańców najlepszych możliwości realizacji aspiracji i planów życiowych, zwłaszcza odpowiednio wykształconej młodzieży oraz chęci podnoszenia poziomu i jakości życia. Obecnie ludzie przenoszą się tam gdzie jest praca, możliwości awansu finansowego, zawodowego, możliwości doskonalenia swoich umiejętności, lepsze szanse na polepszenia warunków życia rodziny. Ważnymi czynnikami rozwoju miasta są także zasoby kapitałowe i finansowe mieszkańców, przedsiębiorstw i władz samorządowych. Wpływają na możliwości inwestowania i rozwoju działalności gospodarczej, zwiększają dochody oraz pogłębiają lokalny rynek.

Współcześnie coraz większe znaczenie dla rozwoju miasta mają elementy kulturowe (Z_1, \dots, Z_k), w tym kultura materialna i kultura duchowa. Z nich wynikają kształtujące się postawy i one tworzą autorytety społeczne, jako wzorce postępowania. Wpływają na kształtujące się aspiracje poszczególnych osób, a także grup społecznych, które oddziałują na kierunki kształcenia, a także na stosunek do pracy. Umożliwiają rozwijanie określonych zasobów intelektualnych, które dają podstawę do kształtowania kapitału społecznego i ludzkiego. W procesie zarządzania strukturami samorządowymi ważną rolę odgrywa świadomość społeczna i polityczna mieszkańców, które umożliwiają wybór odpowiedniej jakości władz samorządowych. Procesowi temu sprzyja odpowiednia świadomość kulturowa mieszkańców i władzy administracyjnej, która pomaga budować właściwe relacje w zakresie współdziałania na rzecz racjonalnego rozwoju miasta.

Wymienione elementy strukturalno-funkcjonalne zlokalizowane są w określonym miejscu przestrzeni miejskiej (P_1, \dots, P_n). W strukturze miasta wyznaczają one obszary zabudowy produkcyjno-usługowej, mieszkaniowej, sieć infrastruktury technicznej, obszary przestrzeni publicznej, instytucjonalnej oraz rekreacyjno-sportowej, których znaczenie zmienia się w procesie historycznego rozwoju (Markowski 2011).

Wymienione umownie elementy struktury miasta nie funkcjonują samodzielnie, ale zaznaczają się między nimi określone relacje wewnętrzne. Relacje te między elementami przyrodniczymi określa – $[x^x]$, społeczno-gospodarczymi – $[y^y]$, kulturowymi – $[z^z]$ i przestrzennymi – $[p^p]$.

Również między wyróżnionymi grupami elementów zachodzą określone relacje aktywne i pasywne. Relacje aktywne przedstawiają wiersze tabeli 1, np. wpływ elementów przestrzeni przyrodniczej na elementy społeczno-gospodarcze ilustruje $[x^y]$, a na elementy kulturowe relacje $[x^z]$. Podobnie, wpływ elementów kulturowych na elementy przyrodnicze określa relacja $[z^x]$, a na społeczno-gospodarcze relacja $[z^y]$. Relacje pasywne zachodzące między wyróżnionymi grupami elementów ilustrują kolumny tabeli, np. oddziaływanie na elementy przestrzeni kulturowej, elementów przestrzeni przyrodniczej przedstawia relacja $[x^z]$, a elementy przestrzeni społeczno-gospodarczej relacja $[y^z]$.

W podobny sposób w wierszu możemy określić oddziaływanie przestrzeni miejskiej na poszczególne grupy elementów: $[p^x]$, $[p^y]$ i $[p^z]$, a także, jak na przestrzeń miejską oddziałują te grupy elementów: $[x^p]$, $[y^p]$ i $[z^p]$. Oznacza to, że relacje $[y^z]$ i $[z^y]$ nie są sobie równe. Pierwsza z nich przedstawia wpływ elementów społeczno-gospodarczych na elementy kulturowe, a druga relacje odwrotne, wpływ elementów kulturowych na elementy społeczno-gospodarcze.

Wydaje się, że przedstawione podejście analityczne może być przydatne do prowadzenia studiów diagnostycznych, podporządkowanych np. celom budowy strategii miasta, czy konstrukcji planu przestrzennego zagospodarowania. Zwraca uwagę na bardzo złożone procesy kształtowania miasta. Wskazuje na miejsce określonego elementu w przestrzeni miejskiej oraz jego aktywne i pasywne relacje z pozostałymi elementami strukturalnymi miasta. Możemy je rozpatrywać w ujęciu statycznym, dynamicznym, a także mogą służyć przewidywaniu zmian funkcjonalnych w dalszym procesie przemian.

W studiach analitycznych możemy dokonać bardziej szczegółowych dezagregacji wyróżnionych elementów struktury miasta. Na przykład w strukturze podłoża geologicznego możemy wyróżnić różne typy skał budujących jego podłoże (np. konsekwencje podłoża lessowego dla Sandomierza, Zamościa, zasoby surowcowe ograniczające rozwój np. Bytomia); w strukturze przemysłu można wyróżnić przedsiębiorstwa ze względu na: przynależność do określonych działów, wielkość potencjału ekonomicznego, poziom innowacyjności czy znaczenie w gospodarce (przez powiązania: światowe, krajowe, regionalne, lokalne); w strukturze wykształcenia ludności możemy wyróżnić osoby z wykształceniem podstawowym, gimnazjalnym, ponadgimnazjalnym (śred-

nim), licencjackim, magisterskim, podobnie w nawiązaniu do rynku pracy możemy wyróżnić odpowiednie kierunki kształcenia zawodowego. Można w ten sposób prowadzić bardziej szczegółowe analizy dotyczące relacji wewnętrznych np. wpływu struktury wykształcenia na pozostałe elementy struktury miasta poszczególnych elementów struktury miasta na poziom wykształcenia jego mieszkańców (dostępność do ośrodków szkolnictwa, koszty kształcenia, potrzeby rynku pracy, zarządzanie edukacją itp.).

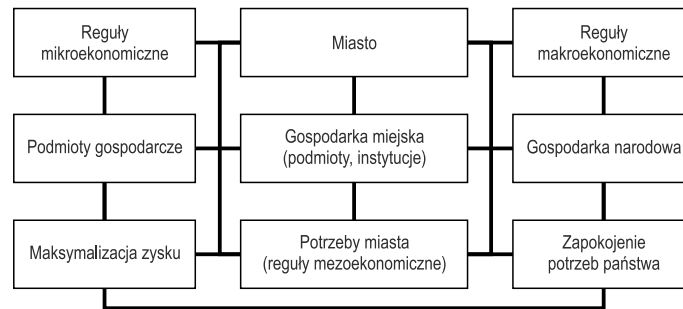
2. Uwarunkowania wewnętrzne procesu kształtowania miasta

Procesy kształtowania się miasta są bardzo złożone. Oddziałują na niego zarówno reguły rozwoju mikroekonomicznego, jak i makroekonomicznego (ryc. 1). Pierwsze z nich wynikają z zasad funkcjonowania podmiotów gospodarczych i instytucji, dla których podstawowym kryterium działalności jest maksymalizacja zysku, natomiast drugie nawiązują do celów gospodarki narodowej (a obecnie także gospodarki Unii Europejskiej), dla której podstawowym zadaniem jest zaspokajanie potrzeb społecznych państwa. W gospodarce miasta między regułami mikroekonomicznego rozwoju a regułami makroekonomicznymi zwykle dochodzi do pewnych konfliktów, które należy traktować jako naturalne. Ważną rolę w tym zakresie odgrywają odpowiednie negocjacje prowadzone na gruncie reguł mezoekonomicznych, które pozwalają na godzenie interesów podmiotów gospodarczych z interesami państwa uwzględniając przy tym interesy miasta (Ziolo 1999). Istnieje więc konieczność coraz precyzyjniejszego poznawania reguł mezoekonomicznego rozwoju, które pozwolą na optymalne łagodzenie naturalnych konfliktów wynikających z działania reguł mikro- i makroekonomicznych do wyboru racjonalnych kierunków przemian przestrzeni miejskiej³.

W procesie rozwoju miasta szczególną uwagę należy zwrócić na wewnętrzne uwarunkowania jego procesu kształtowania, które jak wspomniano, w znacznym stopniu zależą od stopnia złożoności jego elementów struktury funkcjonalnej oraz potencjału ekonomicznego. Wśród wielu elementów struktury miasta w dalszych rozważaniach bardziej precyzyjnie wyróżniono: siedziby rządów i instytucji oraz funkcje podmiotów gospodarczych, wykształcone cechy oraz zasoby społeczne i kulturowe ludności, poziom zagospodarowania infrastrukturalnego, rentę położenia, sprawność władzy, a także instrumenty prawne (tab. 2).

Czynnikami motorycznymi rozwoju miasta są siedziby i lokalizacje różnego typu podmiotów gospodarczych i instytucji o funkcjach: międzynarodowych, europejskich, krajowych, regionalnych czy lokalnych. Poszczególne kategorie funkcjo-

³ Przykładem są pewne konflikty występujące ostatnio między ministrem finansów a władzami krajowych metropolii, który w wyniku zmian zasad liczenia długu samorządów, doprowadził do wzrostu miejskich deficytów, a następnie działań w zakresie ograniczania możliwości zadłużania miast (Cieślak-Wróblewska 2010; Kornaszewski 2011).

Ryc. 1. Procesy kształtowania miasta
 Źródło: Opracowanie własne (ryc. 1-3).

nalne podmiotów gospodarczych wyróżnia się na podstawie potencjału i różnego typu powiązań występujących w strukturze miasta oraz z jego otoczeniem.

Szczególne znaczenie mają siedziby zarządów światowych korporacji, które przez zarządzanie różnego rodzaju oddziałami (produkcyjnymi, marketingowymi, finansowymi i in.) obejmują przestrzeń światową i w konsekwencji odznaczają się funkcjami globalnymi⁴. W siedzibach zarządów podejmowane są strategiczne decyzje, które mają znaczny wpływ na rozwój miasta. Dotyczą one kierunków rozwoju danej korporacji, profilu produkcji, rozbudowy lub ograniczania potencjału ekonomicznego istniejących oddziałów i podejmowanie decyzji lokalizacji nowych zakładów produkcyjnych czy usługowych, rozmieszczenie przedstawicielstw handlowo-finansowych, kierunków przepływu kapitału i strumieni finansowych, utrzymywanie, pogłębianie, i poszukiwanie nowych rynków zbytu, zaopatrzenia surowcowego, energetycznego, powiązań naukowych, badawczych, technologicznych, kooperacyjnych i organizacyjnych i in. W strukturze korporacji w bezpośrednim sąsiedztwie zarządu koncentrują się zwykle ośrodki naukowe i badawczo-rozwojowe prowadzące badania podstawowe, laboratoryjne i produkcję w skali półtechnicznej, które wymagają odpowiednio przygotowanych kadr pracowniczych. Wyniki tych prac pozwalają na wdrażanie do produkcji nowych technologii, konstruowanie nowych urządzeń produkcyjnych oraz wdrażanie nowych systemów organizacyjnych, dostosowanych do zmieniających się wymogów działalności korporacji. Działania te umożliwiają podejmowanie nowej konkurencyjnej produkcji, która wpływa na podnoszenie efektów ekonomicznej działalności produkcyjnej lub usługowej całej korporacji.

Ważną rolę dla rozwoju miasta odgrywają także siedziby zarządów i instytucji o funkcjach europejskich, związane zwłaszcza z funkcjonowaniem Unii Europejskiej, a także o funkcjach krajowych, czy regionalnych. Zasięgi ich oddziaływania

⁴ Na przykład w 2009 r. korporacja Ericsson miała 287 przedstawicielstw regionalnych w 121 krajach. Najliczniej występowały na terenie Azji – 132 jednostki (Chiny 56, Indie 30), Europy – 87 (Szwecja – 22), Ameryce Północnej – 27 (Stany Zjednoczone – 12), w Afryce 24. Duża liczba przedstawicielstw na terenie Azji świadczy o głównym kierunku ekspansji korporacji na rynki wschodzące i kształtujące się nowe centra światowego rozwoju.

Tabela 2

Uwarunkowania strukturalne rozwoju miasta

Siedziby zarządów podmiotów gospodarczych o funkcjach:	<ul style="list-style-type: none"> - międzynarodowych - europejskich - krajowych - regionalnych
Siedziby instytucji o funkcjach:	<ul style="list-style-type: none"> - międzynarodowych - europejskich - krajowych - regionalnych
Lokalizacja podmiotów gospodarczych o funkcjach:	<ul style="list-style-type: none"> - międzynarodowych - europejskich - krajowych - regionalnych
Wykształcone cechy mieszkańców	<ul style="list-style-type: none"> - aspiracje - plany życiowe - przedsiębiorczość (tradycje, rozwój) - pracowitość
Zasoby społeczne i kulturowe	<ul style="list-style-type: none"> - zasoby intelektualne - kapitał ludzki - kapitał społeczny - kapitał potencjalny
Zagospodarowanie infrastrukturalne	<ul style="list-style-type: none"> - autostrady - porty lotnicze - drogi - sieć internetowa - koleje
Renta położenia	<ul style="list-style-type: none"> - dostępność do centrów decyzyjnych - jakość warunków życia - cena nieruchomości - sprzyjający klimat dla rozwoju - organizacje pozarządowe - możliwości zajmowania nowych terenów
Instrumenty prawne:	<ul style="list-style-type: none"> - jakość ustaw - kultura egzekucji
Sprawność i jakość władzy	<ul style="list-style-type: none"> - państwowej - samorządowej - ograniczanie zjawisk patologii

wyznaczają powiązania techniczno-ekonomiczne w zakresie zaopatrzenia, a także obszary rynkowe, których pojemność stwarza określone potrzeby na oferowane produkty, a w konsekwencji wpływa na określanie rozmiarów produkcji i potencjału ekonomicznego. Istotną rolę odgrywają również powiązania infrastrukturalne oraz w zakresie zarządzania oddziałami filialnymi (Komornicki, Śleszyński 2009, Śleszyński 2007).

Procesy rozwoju miasta w poważnym stopniu zależą od wykształconych cech osobowościowych, demograficznych, społecznych i kulturowych jego mieszkańców. Duże znaczenie mają aspiracje poszczególnych jednostek, a także aspiracje społeczne oraz zakładane plany życiowe zwłaszcza ludzi młodych o odpowiednim poziomie wykształcenia. Ważną rolę odgrywają także wykształcone postawy przedsiębiorcze, chęć doksztalcenia i doskonalenia zawodowego, szacunek do pracy oraz osoby, które dopiero wchodzi lub już funkcjonują na rynku pracy i odnoszą sukcesy zawodowe. Stają się one ważnym czynnikiem kreowania miasta innowacyjnego, kształtując określonej jakości i rozmiarów zasoby intelektualne, które z kolei pozwalają na budowę kapitału ludzkiego i społecznego. Różnice między zasobami intelektualnymi a zasobami kapitału ludzkiego i społecznego stanowią kapitał potencjalny, który może być wykorzystany przy odpowiedniej polityce i stanowić ważny czynnik do dalszego rozwoju działalności inwestycyjnej w przestrzeni miejskiej (Heffner, Kamińska 2010, Ziolo 2010b).

Na poziom atrakcyjności miasta i przyspieszanie jego innowacyjności wpływa także zagospodarowanie infrastrukturalne. Stwarza ono odpowiednie warunki do podnoszenia jakości życia, umożliwia kształtowanie powiązań sieciowych w strukturze przestrzeni miejskiej, a występujące rezerwy w zakresie jej wykorzystania pozwalają na lokalizację nowych podmiotów gospodarczych czy instytucji otoczenia biznesu. W kształtowaniu miasta innowacyjnego ważnym czynnikiem jest jego powiązanie z otoczeniem, przez sieci autostradowe, lotnicze, szerokopasmowe łącza internetowe, które umożliwiają dogodną komunikację z otoczeniem krajowym, europejskim i światowym.

Na proces przyspieszania innowacyjności miasta wpływa także jego renta położenia w przestrzeni geograficznej, która umożliwia: szybki dostęp do centrów decyzyjnych, ekonomicznych i politycznych (krajowych, europejskich, światowych), zapewnia wysoką jakość warunków życia mieszkańców; ponadto odznacza się: konkurencyjnymi cenami nieruchomości, możliwościami rewitalizacji terenów miejskich i zajmowania nowych działek pod działalność gospodarczą, tworzeniem sprzyjającego klimatu społecznego do rozwijania nowoczesnej działalności oraz podnoszeniem jakości organizacji pozarządowych rozumiejących współczesne tendencje rozwoju cywilizacyjnego.

Ważnym czynnikiem możliwości rozwoju miasta jest jakość i sprawność władzy państwowej i samorządowej, która ma na celu podnoszenie poziomu społecznych zasobów intelektualnych, dbanie o rozwój społeczny, gospodarczy i kulturowy mieszkańców oraz dążenie do ograniczania zjawisk patologii społecznej. Jakość

władzy w zasadniczym stopniu zależy od jakości społeczeństwa, a zwłaszcza jego świadomości politycznej. Społeczeństwo bowiem w drodze demokratycznych wyborów na podstawie racjonalnie przygotowanych programów, dokonuje powoływania swojej władzy samorządowej. Trudno wymagać od społeczności o niskim poziomie świadomości politycznej, społecznej i kulturowej dokonania wyboru najlepszych przedstawicieli. Dlatego warunkiem racjonalnego rozwoju miasta innowacyjnego jest podnoszenie jakości społeczności lokalnej, która w drodze konkurencji intelektualnej kandydatów a nie układów partykularnych dokona racjonalnego wyboru swoich przedstawicieli. W programie wyborczym podstawowym celem powinno być tworzenie nowoczesnej struktury społecznej, gospodarczej i kulturowej miasta przez dążenie do wygenerowania wewnętrznych czynników rozwoju, a także przyciągania czynników zewnętrznych z uwzględnieniem istniejących warunków otoczenia oraz możliwości jego zmiany. Konkurencja poszczególnych ugrupowań partyjnych w strukturze miasta powinna opierać się na propozycjach wynikających z racjonalnego gospodarowania określonymi środkami finansowymi i kapitałowymi, a także możliwościami ich pozyskania oraz podejmowania najefektywniejszych działań na rzecz realizacji zakładanych celów.

Działania te wspomagają lub ograniczają instrumenty prawne oraz osoby posługujące się nimi, które mogą je wykorzystać na rzecz pobudzania lub hamowania innowacyjnych działań mieszkańców, podmiotów gospodarczych czy instytucji, zwłaszcza edukacyjnych i otoczenia biznesu⁵.

3. Funkcjonowanie miasta w przestrzeni społeczno-gospodarczej

Miasto, jak już wspomniano, nie jest odizolowanym elementem sieci osadniczej, ale na jego przemiany oddziałują różnorodne podmioty i instytucje znajdujące się poza jego obszarem. Dlatego ważnym zagadnieniem jest określenie relacji zachodzących między miastem a różnymi kategoriami jego otoczenia, od światowego po lokalne (tab. 3).

Przedstawione procesy wewnętrzne zachodzące w strukturze miasta określają relacje – $[m^m_{ij}]$. W procesie funkcjonowania i rozwoju poszczególne elementy struktury miasta w określonym stopniu, przez różnorodne powiązania oddziałują na wyróżnione kategorie otoczenia. Przedstawiają je relacje aktywne zawarte w wierszu

⁵ Jest wiele przykładów ograniczających lub uniemożliwiających rozwój przedsiębiorczości i podmiotów gospodarczych, które wynikają z niejasnego prawa i niewłaściwego stosowania go przez pracowników administracji państwowej, np. zniszczenie firmy informatycznej w Nowym Sączu, stoczni morskich i in., które upadły, a mogły być ważnymi czynnikami rozwoju miasta. Więzione osoby po ponad siedmiu latach zostają uniewinnione, ale podmioty gospodarcze z nimi związane już nie mogły się reanimować (por. np. Piłat 2010; Wlazowska 2011).

Tabela 3

Funkcjonowanie miasta w przestrzeni społeczno-gospodarczej

Wyszczególnienie			Miasto	Światowe	UE	Europy Wschodniej	Krajowe	Regionalne	Lokalne
			M_i	O_1	O_2	O_3	O_4	O_5	O_6
Miasto		M_i	m_{ii}^m	m_{i1}^m	m_{i2}^m	m_{i3}^m	m_{i4}^m	m_{i5}^m	m_{i6}^m
Otoczenie	Światowe	O_1	o_{11}^m	o_{11}^m	o_{12}^m	o_{13}^m	o_{14}^m	o_{15}^m	o_{16}^m
	UE	O_2	o_{21}^m	o_{21}^m	o_{22}^m	o_{23}^m	o_{24}^m	o_{25}^m	o_{26}^m
	Europy Wschodniej	O_3	o_{31}^m	o_{31}^m	o_{32}^m	o_{33}^m	o_{34}^m	o_{35}^m	o_{36}^m
	Krajowe	O_4	o_{41}^m	o_{41}^m	o_{42}^m	o_{43}^m	o_{44}^m	o_{45}^m	o_{46}^m
	Regionalne	O_5	o_{51}^m	o_{51}^m	o_{52}^m	o_{53}^m	o_{54}^m	o_{55}^m	o_{56}^m
	Lokalne	O_6	o_{61}^m	o_{61}^m	o_{62}^m	o_{63}^m	o_{64}^m	o_{65}^m	o_{66}^m

tab. 3, np. oddziaływanie miasta na otoczenie światowe wyraża $[m_{i1}^o]$, na otoczenie krajowe $[m_{i3}^o]$ czy na otoczenie lokalne – $[m_{i5}^o]$.

Również na poszczególne miasta w wyniku powiązań pasywnych oddziałują wyróżnione kategorie otoczenia. Przedstawiają je poszczególne kolumny, np. oddziaływanie na miasto otoczenia Unii Europejskiej przedstawiają relacje $[o_{12}^m]$, otoczenia krajowego relacje $[o_{i4}^m]$, a międzynarodowego relacje $[o_{i6}^m]$.

Dla kształtowania procesu budowy nowoczesnego miasta ważnych informacji dostarcza analiza relacji zachodzących w otoczeniu światowym $[o_{11}^m]$, Unii Europejskiej $[o_{22}^m]$, Europy Wschodniej $[o_{33}^m]$, krajowym $[o_{44}^m]$, regionalnym $[o_{55}^m]$ i lokalnym $[o_{66}^m]$. Ważne jest także poznanie relacji aktywnych i pasywnych zachodzących między wyróżnionymi kategoriami otoczenia, np. wpływ otoczenia światowego na Unię Europejską określa relacja $[o_{12}^o]$, a wpływ otoczenia krajowego na regionalne $[o_{45}^o]$. Oznacza to, że relacja $[o_{51}^o]$ i relacja $[o_{15}^o]$ nie są sobie równe. Pierwsza z nich przedstawia wpływ otoczenia regionalnego na otoczenie światowe, a druga wpływ otoczenia światowego na otoczenie regionalne.

Przedstawione relacje są wyrazem kształtujących się procesów przemian, które należy poznać oraz określić, w jakim stopniu mogą być wykorzystane do pobudzania rozwoju miasta i podnoszenia jego stopnia innowacyjności. Analiza tych relacji jest szczególnie ważna obecnie, kiedy następuje internacjonalizacja produkcji i usług, działalności finansowej, przepływów towarów, innowacji, kapitału, zasobów pracy i in. Relacje te obejmują wyróżnione kategorie otoczenia, które mogą wpływać na pobudzanie ich rozwoju gospodarczego i unowocześnianie jego struktury, ale mogą także prowadzić do degradacji gospodarczej, społecznej i kulturowej. Na przykład migracje kwalifikowanej kadry pracowniczej podnoszą poziom nowoczesności struktury kapitału ludzkiego miasta, do którego napływają, ale też dokonują drenażu kadr kwalifikowanych z terenów odpływowych, co ogranicza ich możliwości rozwojowe.

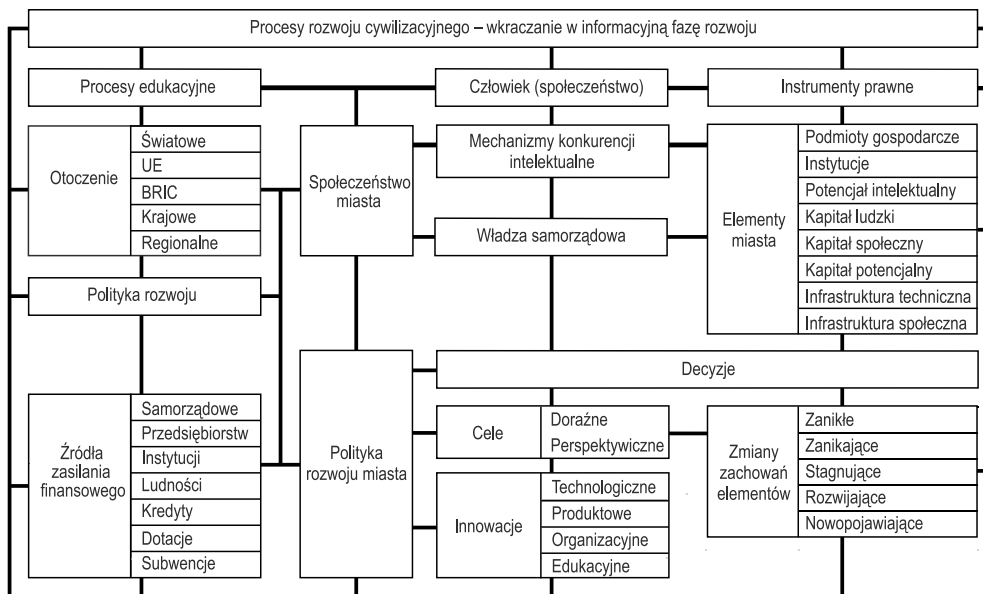
Podobnie może oddziaływać migracja, przejawiająca się w zmianie miejsc lokalizacji podmiotów gospodarczych, która może obejmować przedsiębiorstwa produkcyjne, usługowe, kapitały i finanse, wpływając w odmiennym stopniu na struktury gospodarcze miast odpływu i napływu, zwłaszcza w zakresie rynku pracy i dochodów gospodarstw domowych oraz samorządowych⁶.

4. Model funkcjonowania miasta

Przedstawione rozważania skłaniają do poszukiwania syntetycznego ujęcia procesu funkcjonowania i kształtowania miasta (ryc. 2). Podstawowym ich założeniem jest nawiązanie do współczesnych tendencji rozwoju cywilizacyjnego. W nawiązaniu do tak określonego celu powinny być podporządkowane wszelkie działania i cele władz, społeczeństwa, podmiotów gospodarczych, instytucji, partii politycznych i organizacji pozarządowych. Zdając sobie sprawę z konkurencyjnych zachowań, zwłaszcza ugrupowań politycznych chcących przejąć władzę, świadome społeczeństwo dokonuje wyborów zwracając uwagę, w jakim stopniu w ich programach zakłada się kreowanie miasta innowacyjnego, gminy czy regionu. Podstawową rolę w przyspieszaniu tendencji rozwojowych są procesy edukacyjne wspomagane instrumentami prawnymi. Znaczną rolę w wywoływaniu procesów rozwoju innowacyjnego miasta odgrywają scena polityczna i jakość władz samorządowych, a także poziom ich dojrzałości politycznej, społecznej i kulturowej. Wyznaczają one bowiem strategiczne cele rozwoju, które powinny zawierać dążenie do podnoszenia jakości i poziomu życia mieszkańców na podstawie współczesnych reguł rozwoju cywilizacyjnego. Realizacja tego podstawowego, a zarazem uniwersalnego celu, wymaga poszukiwanie dróg i metod wypracowywania własnych środków oraz umiejętności pozyskiwania środków płynących z otoczenia. Powinny one służyć przyspieszaniu procesów rozwojowych i skracania dystansu cywilizacyjnego miasta, regionu, czy kraju w stosunku do obszarów bardziej rozwiniętych.

Ważnym problemem w strukturze miasta jest więc tworzenie sprzyjającego klimatu do wytworzenia wewnętrznych czynników rozwoju o charakterze innowacyjnym, a także przyciągania innowacyjnych impulsów płynących ze zmieniających się różnych kategorii otoczenia. Współcześnie, doraźne zmiany otoczenia światowego dokonują się pod wpływem kryzysu finansowego, który pociągnął za sobą kryzys gospodarczy, obejmujący głównie Stany Zjednoczone i kraje Unii Europejskiej. Trudności Unii Europejskiej pogarsza sytuacja finansowa Grecji, a także Portugalii, Hiszpanii i Włoch, które odznaczają się dużym zadłużeniem, co wpływa na osłabia-

⁶ Na przykład ze względów politycznych przeniesienie produkcji samochodu Panda z Tych do Włoch, mimo że według opinii prezesa koncernu Fiata, fabryka w Polsce była najbardziej efektywna; 6,5 tys. pracowników w Tychach produkowało 500 tys. samochodów, natomiast taka liczba zatrudnionych w Kanadzie produkowała tylko 350 tys. samochodów (Kosela 2010).

Ryc. 2. Model funkcjonowania miasta

nie działalności gospodarczej nie tylko strefy euro, ale całej Unii Europejskiej. Równolegle kształtują się nowe potencjalne światowe bieguny wzrostu, które w tym czasie zwiększają swoją dynamikę rozwoju: Brazylia, Rosja, Indie, Chiny (tzw. BRIC) a także Meksyk i RPA (Zioło 2011).

Zmienia się także otoczenie krajowe, odznaczające się dużym zróżnicowaniem poziomu rozwoju poszczególnych województw, które niewątpliwie będzie się nadal utrzymywać. Wskazuje na to np. plan modernizacji infrastruktury transportowej, który dopiero w latach 2025-2035, przewiduje jej przebudowę na obszarze pogranicza wschodniego. Pewne zmiany uwarunkowań mogą wynikać z wizji eksploatacji zasobów gazu łupkowego. W otoczeniu krajowym nadal będą występować odmienne uwarunkowania wpływające na kształtowanie się zróżnicowanych miast zarówno pod względem potencjału ekonomicznego, społecznego czy kulturowego, jak i spełnianych funkcji w krajowym systemie osadniczym. Szczególnie korzystne warunki do rozwoju nadal będą występować w metropoliach i związanych z nimi obszarach metropolitalnych. Nasilenie ich przemian w zasadniczym stopniu będzie zależać od poziomu konkurencyjności oraz wewnętrznych możliwości wywołania własnych czynników rozwoju, a także od stopnia ich atrakcyjności do przyciągania zewnętrznych impulsów płynących z wymienionych kategorii otoczenia. W krótkim czasie nie należy się spodziewać szybkich zmian struktury funkcjonalnej miast, a raczej jej stabilizacji, natomiast kierunki przebudowy w dalszym okresie powinny mieć na uwadze możliwości przejmowania bardziej istotnych funkcji światowych, europejskich, krajowych, czy regionalnych.

Odpowiednio przygotowane społeczeństwo miasta uwzględniając uwarunkowania wewnętrzne i zewnętrzne może tworzyć racjonalną politykę jego rozwoju. Podstawowe znaczenie mają różnorodne źródła zasilania finansowego, które obejmują: zasoby własne przedsiębiorstw, instytucji, ludności, możliwości zaciągania kredytów, a także otrzymywania dotacji, czy subwencji⁷.

W polityce kształtowania miasta mogą być realizowane, albo doraźne cele związane np. z okresami wyborczymi do władz samorządowych, czy publicznych, albo cele perspektywiczne obejmujące dłuższe okresy. Trzeba nadmienić, że bez jasno sformułowanych celów perspektywicznych trudno realizować ideę miasta innowacyjnego. Tylko w dłuższym czasie można podejmować prace naukowo-badawcze, tworzyć innowacyjne technologie, wdrażać nowoczesną produkcję oraz dokonywać racjonalnych zmian organizacyjnych, czy wprowadzać i realizować nowe zasady edukacyjne⁸.

Ważną rolę w tym zakresie odgrywają więc podejmowane decyzje, które będą prowadzić do pobudzania poszczególnych elementów funkcjonowania miasta, takich jak: podmioty gospodarcze, instytucje, potencjał intelektualny, kapitał ludzki i społeczny, infrastruktura techniczna i społeczna. W procesie tym należy przewidzieć zmiany zachowań poszczególnych elementów, które mogą funkcjonować jako elementy: zanikłe, zanikające, stagnujące, rozwijające się i nowo pojawiające się. Elementy zanikłe to te, które wraz z rozwojem społecznym, gospodarczym i społecznym utraciły swoje znaczenie i w nowych warunkach nie ma popytu na ich produkty, czy usługi. Podobnie, elementy zanikające powoli tracą swoje znaczenie. Elementy stagnujące w zadowalającym stopniu spełniają swoje funkcje i nie ma potrzeby na zwiększanie ich potencjału. Podstawowe znaczenie dla rozwoju miasta mają elementy rozwijające się, których zwiększający się potencjał ekonomiczny wynika z rosnącego zapotrzebowania rynku i na zasadzie relacji łańcuchowych pobudzają procesy rozwojowe. Elementy te to przetrwałe z poprzednich okresów podmioty gospodarcze, które bardzo często dostosowują swoje produkty do nowych potrzeb, wdrażając innowacyjne rozwiązania produkcyjno-usługowe, podnoszą swoją efektywność ekonomiczną i przyczyniają się do poprawy jakości życia społeczności miasta i otoczenia. Bardzo ważną rolę w strukturze bazy ekonomicznej miasta odgrywają elementy nowo pojawiające się, które nawiązują do nowych reguł procesu rozwoju społeczeństwa informacyjnego (Zioło 2001, 2004).

5. Cechy człowieka innowacyjnego

Procesami rozwoju miasta, które prowadzą do kształtowania jego innowacyjnych struktur społecznych, gospodarczych i kulturowych mogą zarządzać tylko

⁷ W tym zakresie zaznaczają się już wspomniane konflikty między dużymi miastami a władzą centralną (Cydejko, Karnaszewski 2011; Kobalczycj 2011).

⁸ Na przykład rozwój Krakowa powinien zmierzać w kierunku wykształcenia się w strukturze układu metropolitalnego (metropolii i obszaru metropolitalnego) trzech kompleksów: naukowo-produkcyjnego, kulturalno-turystyczno-zdrowotnego i żywnościowego (Zioło 1993, 2010a).

odpowiednio przygotowani ludzie, którzy odznaczają się określonymi cechami pozwalającymi na skuteczne funkcjonowanie w określonym otoczeniu oraz umiejętnymi wyznaczyć i realizować swoje wizje rozwojowe (tab. 4).

Podstawowe znaczenie mają cechy osobowościowe wrodzone oraz rozwijanie ich w procesach edukacyjnych i ugruntowywane w pracy zawodowej. Ważną rolę odgrywają wrodzone predyspozycje, które w sprzyjających warunkach rodzinnych i otoczenia zwłaszcza edukacyjnego pozwalają, głównie młodym ludziom, na rozwój zainteresowań oraz umożliwiają kształtowania bardziej ambitnych aspiracji i planów życiowych, które są podstawowym motorem działalności człowieka (Turczyn-Ziolo 1979). Cechy te przez kształcenie, doksztalcanie i doskonalenia zawodowe w pracy, pozwalają na podnoszenie poziomu jakości poszczególnych jednostek i społeczeństwa. Do osiągnięcia sukcesu potrzebny jest ponadto rozwój zainteresowań, które kształtują się w procesie dydaktycznym, przyzwyczajenie do pokonywania ewentualnych trudności oraz wzmocnienie nawyków pracowitości. Prowadzi to do rozwijania umiejętności

Tabela 4

Wybrane cechy osobowe człowieka inowacyjnego (mieszkańca miasta)
na tle warunków otoczenia

Procesy innowacyjne kreuje człowiek na podstawie reguł ekonomicznych i zasad etyki, funkcjonujących w zmieniającym się otoczeniu i kształtowanych przez zmieniające się tendencje rozwoju cywilizacyjnego	
Wrodzone predyspozycje	
Cechy osobowe	Aspiracje, plany życiowe – podstawowy motor działania człowieka (otwartość na innowacyjne myślenie) Wykształcenie i jego aktualizowanie formalne, samokształcenie, doskonalenie zawodowe Rozwijana inteligencja Zainteresowanie działaniami i pracowitość Umiejętność stawiania celów na podstawie analizy zmieniającego się otoczenia (wypełnianie luk rynku) Wytrwałość i elastyczność w zakresie realizowania celów Umiejętność posługiwania się interdyscyplinarną wiedzą Umiejętność i rzetelność współpracy ze środowiskiem wewnętrznym i otoczeniem (ograniczenie i niwelowanie konfliktów) Umiejętność wykorzystywania reguł procesu techniczno-ekonomicznego do pobudzenia rozwoju firmy Umiejętność określania faz cyklu koniunkturalnego na dany produkt lub usługę Silna osobowość (odporność na stres i niepowodzenia, umiejętność gospodarowania sukcesem)
Jakość instytucji edukacyjnych	
Warunki otoczenia	Atrakcyjność obszaru i kultura innowacyjna Inwestycje krajowe i zagraniczne Jakość samorządów Jakość instrumentów pośredniego i bezpośredniego oddziaływania Otoczenie finansowe Jakość polityki społeczno-gospodarczej

Źródło: Ziolo (2011).

stawiania określonych celów, wykorzystywania warunków wewnętrznych w zmieniającej się strukturze miasta oraz otoczenia, zwłaszcza w zakresie poszukiwania nowej działalności, której produkty będą wypełniać zaznaczające się luki na rynku.

W zarządzaniu procesami rozwoju układami przestrzennymi występują problemy będące przedmiotem zainteresowania wielu dyscyplin naukowych, dlatego bardzo ważną rolę odgrywają w tym zakresie umiejętności syntetycznego myślenia i posługiwania się interdyscyplinarną wiedzą.

W tworzeniu miasta innowacyjnego ważnym zagadnieniem jest umiejętność współpracy z różnymi środowiskami sektorowymi, które w budowaniu koncepcji rozwoju miasta stawiają sobie często odmienne cele, co prowadzi do konfliktu interesów. Ważna staje się wówczas umiejętność łagodzenia sytuacji konfliktowych w drodze negocjacji, prezentując ogólniejsze racje miasta związanej z nim społeczności lokalnej.

Wzrost gospodarczy i społeczny miasta dokonuje się dzięki rozwijaniu różnych form działalności przez podmioty gospodarcze spełniające w strukturze miasta funkcje: podstawowe, komplementarne, standardowe i lokalne (Kudęłko, Ziolo 2007). Zwłaszcza dla małych firm ważną rolę odgrywa doradztwo w zakresie możliwości wdrażania i wykorzystania nowych osiągnięć techniczno-ekonomicznych np. przez powiązanie ich działalności z dużymi korporacjami krajowymi czy międzynarodowymi. Duże znaczenie ma umiejętność określania i wykorzystania cyklu koniunkturalnego na oferowane produkty lub usługi. Odnosi się to także do tworzenia nowych kierunków kształcenia niezbędnych dla rozwijającego się innowacyjnego rynku pracy, który powinien powstawać na terenie miasta lub jego zaplecza. Przygotowanie zawodowe młodzieży na terenie miasta oraz ich doskonalenie zawodowe na zewnętrznych rynkach pracy może przyczynić się w dalszej kolejności do lokalizacji w strukturze miasta nowych przedsiębiorstw, jeżeli wcześniej stworzy się do tego innowacyjny klimat i odpowiednie warunki.

Aktywna działalność kreatywnej jednostki spotyka często bariery wynikające ze skostniałych wzorców wyznawanych przez inne osoby, które przetrwały i sprawdzały się w poprzednich okresach. Dlatego bardzo ważna jest silna osobowość umiejąca poradzić sobie z negatywnym stosunkiem otoczenia oraz umiejętność gospodarowania własnymi umiejętnościami, które są podstawą osiągnięcia sukcesu.

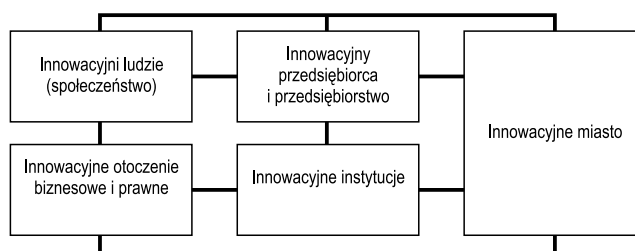
W tworzeniu miasta innowacyjnego ważną rolę odgrywa jakość instytucji edukacyjnych powiązanych z istniejącymi i potencjalnymi miejscowymi, krajowymi i międzynarodowymi rynkami pracy. Odpowiednio przygotowane kadry pracownicze i kwalifikowane zasoby pracy oraz innowacyjna kultura środowiska, są bowiem jednym z głównych czynników nowej lokalizacji działalności gospodarczej przez wygenerowanie wewnętrznych zasobów kapitałowych czy w formie napływu bezpośrednich inwestycji z otoczenia. Ważny udział w tworzeniu innowacyjnego środowiska odgrywają przedstawiciele władzy samorządowej, ich jakość w decydującym stopniu tworzy sprzyjający klimat rozwoju.

Odpowiednio przygotowane osoby potrafią wykorzystać istniejące instrumenty pośredniego i bezpośredniego oddziaływania oraz przez swoich przedstawicieli w parlamencie będą proponować odpowiednie zmiany, podnosząc jakość i skuteczność ich działania. Ważnym czynnikiem pobudzającym rozwój innowacyjnych działań jest dobrze zorganizowane otoczenie finansowe i doradztwo dla istniejących i potencjalnych przedsiębiorstw.

Kształtowanie zarysowanych cech osobowościowych oraz jakości uwarunkowań w zasadniczym stopniu związane są z jakością prowadzonej polityki społeczno-gospodarczej na szczeblu centralnym oraz na poziomie regionalnym i lokalnym. W procesie zarządzania miastem ważną rolę odrywa bowiem umiejętność wykorzystania reguł polityki do podniesienia efektywności jego rozwoju.

Uwagi końcowe

Reasumując należy przyjąć, że kształtowanie innowacyjnego społeczeństwa oraz innowacyjnego otoczenia biznesowego i prawnego stwarza korzystne warunki rozwoju innowacyjnych przedsiębiorstw oraz innowacyjnych instytucji, które w zasadniczym stopniu wpływają na kreowanie innowacyjnego miasta (ryc. 3). Oznacza to, że w procesie tym decydującą rolę odgrywa odpowiednio przygotowany człowiek. Należy wspomnieć, że nie byłoby sukcesów gospodarczych Polski międzywojennej bez świątłych postaci m.in. Ignacego Mościckiego, Eugeniusza Kwiatkowskiego, Władysława Grabskiego, którzy doskonale rozumieli współczesne mechanizmy rozwoju gospodarczego i w umiejętny sposób wdrażali je w określonych uwarunkowaniach międzynarodowych, krajowych i regionalnych. Przemysłana polityka gospodarcza pozwoliła na obszarach feudalnych struktur społeczno-gospodarczych ówczesnej Polski, zbudować nowoczesne przedsiębiorstwa i nowoczesny port powiązany nową infrastrukturą transportową z zapleczem krajowym. Warto przypomnieć, że podstawowym celem ich działania była budowa nowoczesnych przedsiębiorstw obszaru COP, które produkowały w tamtym czasie najnowocześniejsze produkty i były motorami rozwoju gospodarczego kraju oraz związanych z nimi miast. Wzorce te wydają się także obecnie bardzo pomocne w tworzeniu innowacyjnych miast, regio-

Ryc. 3. Warunki kształtowania miasta innowacyjnego

nów i innowacyjnej przestrzeni krajowej. W podobnym tonie brzmi wypowiedź A. Kwaśniewskiego, który u progu przejęcia przez Polskę Prezydencji mówi „W moim przekonaniu, gdyby długoterminowo zbudować politykę wspartą kilkoma, czy kilkunastoma osobami, które się z nią utożsamiają, dysponują warsztatem, znają Unię, Polska mogłaby być za chwilę krajem potrafiącym wprowadzać nie tylko swoje poglądy do europejskiej agendy, ale i interesującą administrację, w gronie której poszukiwane będą osoby na różne istotne stanowiska we współczesnych strukturach. Tylko to nie stanie się z zaklęć – to musi być ciężka praca”⁹.

W konsekwencji należy przyjąć, że procesy kształtowania innowacyjnego miasta dokonują się przez pojawianie się w jego strukturze innowacyjnych podmiotów gospodarczych, które przez układy sieciowe będą wpływać na powstawanie powiązanych z nimi komplementarnych podmiotów i instytucji, a także będą pobudzać i modernizować istniejące podmioty gospodarcze i instytucje. Stwarzać to będzie warunki do rozwijania postaw przedsiębiorczych, a także podnoszenia jakości i rozmiarów zasobów intelektualnych, które stworzą warunki do kształtowania kapitału ludzkiego i przyspieszania budowania kapitału społecznego¹⁰. Chodzi także o rozwijanie talentów, dzięki którym może się rozwijać gospodarka, społeczeństwo i kultura miasta, regionu, czy kraju.

Literatura

- Boschma R. A., Fritsch M, 2008, *Klasa kreatywna a rozwój regionów w Europie*, [w:] *W poszukiwaniu nowego paradygmatu*, P. Jakubowska, A. Kukliński, P. Żuber (red.). MRR, Warszawa.
- Chojnicki Z., Czyż 2008, *Gospodarka oparta na wiedzy jako czynnik rozwoju regionalnego*, [w:] *O nowy kształt badań regionalnych w geografii i gospodarce przestrzennej*, T. Czyż, T. Stryjakiewicz (red.). Biuletyn KPZK PAN, z. 237, Warszawa.
- Cieślak-Wróblewska, 2010, *Wkrótce koniec ery inwestycji?* „Rzeczpospolita”, 29 listopada.
- Cydejko G., Karnaszewski P., 2011, *Zbuntowane metropolie*. Forbes, 6.
- Domański R., 2000, *Miasto innowacyjne*. Studia KPZK PAN, t. CIX, Warszawa.

⁹ *Jesteśmy dobrze przygotowani...* (2011), s. 7.

¹⁰ Dobrym przykładem dla Rzeszowa jest A. Góral, który od podstaw stworzył firmę informatyczną, początkowo o funkcjach regionalnych, która w relatywnie krótkim czasie przekształciła się w dużą korporację światową. Podobnie, firma stworzona od podstaw przez S. Srokę, który 14-osobowy zakład rozwinął i przekształcił w międzynarodową firmę Transsystem SA. Firma ta z powodzeniem wchodzi na rynki Europy Zachodniej, Stanów Zjednoczonych, a ostatnio Chin. Należy podkreślić, że podstawowym czynnikiem imponującego rozwoju tych firm byli odpowiednio przygotowani ludzie. Należy się również zastanowić, w jakim stopniu uzyskali oni wsparcie i pomoc ze strony władz samorządowych, władz centralnych, stanowiącego prawa i stwarzanego klimatu do realizacji swoich ambitnych celów strategicznych. Wydaje się, że tego typu menedżerowie powinni być szeroko promowani jako wzorce zachowań przedsiębiorczych, zdobywania kwalifikacji zwłaszcza dla młodzieży, która powinna rozwijać swoje aspiracje i odważnie wyznaczać własne plany życiowe.

- Heffner K., Kamińska W. (red.), 2010, *Kapitał ludzki i społeczny w procesie rozwoju obszarów wiejskich*. Studia KPZK PAN, t. CXXXVI, Warszawa.
- Jakubowski, Kukliński A., Żuber P. (red.), 2008, *W poszukiwaniu nowego paradygmatu*. MRR, Warszawa.
- Jesteśmy dobrze przygotowani do prezydentury*. Rozmowa J. Domańskiego i R. Walendziaka z A. Kwaśniewskim. „Przegląd”, 3 lipca 2011, s. 7.
- Kobalczyc P., 2011, *Roztworowski zmusza miasta do cięć*. „Rzeczpospolita”, 7 kwietnia.
- Komornicki T., Śleszyński P. (red.), 2009, *Studia nad lokalizacją regionalnych portów lotniczych na Mazowszu*. Prace Geograficzne, nr 220, IGiPZ PAN, Warszawa.
- Komornicki T., Siłka P., 2011, *Functional Linkages between Polish Metropolises*. Studia Regionalia KPZK PAN, t. 29, Warszawa.
- Kornaszewski P., 2011, *Zbuntowane metropolie*. Forbes, nr 6.
- Kosela P., 2010, *Fiat Panda odjeżdża*. „Przegląd”, 1 sierpnia.
- Kudęłko J., 2005, *Rozwój regionalny a konkurencyjność regionów*, [w:] *Uwarunkowania rozwoju konkurencyjności regionów*. Instytut Gospodarki WSiLiZ, Rzeszów, s. 57-74.
- Kudęłko J., Ziolo Z., 2007, *Model funkcjonowania metropolii*, [w:] *Uwarunkowania rozwoju rzeszowskiego obszaru metropolitalnego w systemie społeczno-gospodarczym i innowacyjnym województwa podkarpackiego*, J. Kudęłko (red.). Prace Komisji Nauk Ekonomicznych, nr 25, Wyd. PAN Oddz. w Krakowie, Kraków, s. 55-74.
- Kukliński A., 2001 (red.), *Gospodarka oparta na wiedzy – wyzwania dla Polski XXI wieku*. Komitet Badań Naukowych, Warszawa.
- Kwiatkowski E., 1989, *Dysproporcje, Rzecz o Polsce przeszłej i obecnej*. Czytelnik, Warszawa.
- Makiela Z. (red.), 2009, *Potencjalne metropolie ze szczególnym uwzględnieniem Polski Wschodniej*. Studia KPZK PAN, t. CXXXV, Warszawa.
- Markowski T., 2011, *Rozpadają się centra polskich miast*. „Gazeta Wyborcza”, 23 luty, s. 15.
- Marszał T. (red.), 2008, *Rola polskich aglomeracji wobec wyzwań Strategii Lizbońskiej*, Studia KPZK PAN, t. CXX, Warszawa.
- Piłat K., 2010, *Biznes na Cyprze lepszy niż w kraju*. „Rzeczpospolita”, Prawo, 14 czerwca.
- Pratt A. C., 2008, *Creative Cities; the Cultural Industries and the Creative Class*. Geografiska Annaler, Series Human Geography, 90.
- Rajman J., 1984, *Miejska sieć osadnicza Makroregionu Południowo-Wschodniego*. Folia Geographica, Series Geographica-Oeconomica, t. XVII, Kraków.
- Słodczyk J., Jakubczyk Z., 2002, *Zarządzanie gospodarką miejską i prawne podstawy funkcjonowania miasta*. Uniwersytet Opolski, Opole.
- Stryjakiewicz T., 2008, *Rozwój sektora kreatywnego w regionach metropolitalnych, Region ekonomiczny i rozwój regionalny*, J. J. Parysek J. Stryjakiewicz (red.). Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań.
- Szymła Z. (red.), 2001, *Konkurencyjność miast i regionów*. AE, Kraków.
- Śleszyński P., 2007, *Gospodarcze funkcje kontrolne w przestrzeni Polski*. Prace Geograficzne, nr 213, IGiPZ PAN, Warszawa.
- Turczyn-Ziolo I., 1979, *Aspiracje i plany życiowe młodzieży szkół ponadpodstawowych obszaru uprzemysławianego i rolniczego (na przykładzie województwa tarnobrzeskiego)*. Zeszyty Badań Rejonów Uprzemysławianych KBRU PAN, z. 72, s. 6-141.
- Wlázowska I., 2011, *Lubelski wymiar (nie)sprawiedliwości*. Przegląd, 3 lipca.

- Zioło Z., 1989, *Wpływ zakładu /przedsiębiorstwa/ przemysłowego na powstanie i kształtowanie się nowego miasta – zarys teoretyczny*. Acta Universitatis Lodziensis, Folia Geographica 11, Łódź, s. 49-65.
- Zioło Z., 1993, *Kierunki przemian aglomeracji krakowskiej – propozycje trzech kompleksów*. Sprawozdania z naukowych posiedzeń komisji O/PAN w Krakowie, Komisja Nauk Ekonomicznych, Sekcja Gospodarki Przestrzennej, t.XXXV/1-2, styczeń-grudzień 1991, Kraków, s. 52-55.
- Zioło Z., 1996, *Model funkcjonowania przestrzeni geograficznej i jego znaczenie dla gospodarki przestrzennej*, [w:] *Gospodarka, przestrzeń, środowisko*, U. Wich (red.). UMCS w Lublinie, pod patronatem KPZK PAN. Lublin, s. 183-191.
- Zioło 1999, *Miejsce mezoekonomii w ekonomii*, [w:] *Rola mezoekonomii w rynkowym systemie zarządzania gospodarką*. Księga jubileuszowa dla uczczenia 50-lecia pracy naukowo-dydaktycznej prof. J. Gajdy. AE, Kraków 1996, s. 55-58.
- Zioło Z., 2001, *Informatyzacja przestrzeni gospodarczej jako wyznacznik konkurencyjności regionu*, [w:] *Konkurencyjność miast i regionów a przedsiębiorczość i przemiany strukturalne*, A. Klasik (red.). Prace naukowe AE, Katowice 2001, s. 33-57.
- Zioło Z., 2003, *Przestrzeń geograficzna jako miejsce realizacji idei ładu przestrzennego*, [w:] *Spoleczno-gospodarcze i przyrodnicze aspekty ładu przestrzennego*, T. Ślęzak, Z. Zioło (red.). Biuletyn KPZK PAN, z. 205, Warszawa 2003, s. 25-43.
- Zioło Z., 2004, *Kształtowanie się firm informatycznych jako nowych elementów struktury przestrzennej przemysłu*, [w:] *Przemiany struktur przemysłowych*, Z. Zioło, T. Rachwał (red.). Prace Komisji Geografii Przemysłu PTG, nr 7, s. 97-106.
- Zioło Z., 2010a, *Problematyka kreowania kompleksu naukowego w strukturze Krakowskiego Układu Metropolitalnego*, [w:] *Wyzwania regionalnego i przestrzennego rozwoju Polski na początku XXI wieku*. Księga jubileuszowa dedykowana prof. Z. Szymli, A. Harańczyk, T. Kudłacz (red.). UE, Kraków, s. 151-165.
- Zioło Z., 2010b, *Rola zasobów intelektualnych, kapitału ludzkiego i społecznego w procesach rozwoju obszarów wiejskich*. Studia KPZK PAN, t. CXXVI, Warszawa, s. 9-28.
- Zioło Z., 2011, *Wpływ światowego kryzysu na tempo przemian gospodarki i światowych korporacji*, [w:] *Wpływ kryzysu na zachowanie przedsiębiorstw i przemiany struktur regionalnych*, Z. Zioło, T. Rachwał (red.). Prace Komisji Geografii Przemysłu PTG, nr 17, s. 9-33.
- Zioło Z., Rachwał T. (red.), 2005, *Przedsiębiorczość a współczesne wyzwania cywilizacyjne*. Przedsiębiorczość – Edukacja nr 1, Zakład Przedsiębiorczości i Gospodarki Przestrzennej, Instytut Geografii Akademii Pedagogicznej w Krakowie, Kraków.
- Zioło Z., Rachwał T. (red.), 2008, *Rola przedsiębiorczości w gospodarce opartej na wiedzy*. Przedsiębiorczość – Edukacja nr 4, Zakład Przedsiębiorczości i Gospodarki Przestrzennej, Instytut Geografii Akademii Pedagogicznej w Krakowie, Kraków.